

Opetusministeriön toimialan elintärkeiden toimintojen turvaamisen lainsäädäntö

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:6

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä.

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar.

Opetusministeriön toimialan elintärkeiden toimintojen turvaamisen lainsäädäntö

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:6

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Hallinto-osasto / Förvaltningsavdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/julkaisut/>

ISBN 978-952-485-652-2 (PDF)

ISSN 1797-951X (Verkkojulkaisu)

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2009:6

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
19.12.2008

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Opetusministeriön toimialan elintärkeiden toimintojen turvaamisen lainsäädäntö -työryhmä Puheenjohtaja: Eeva-Riitta Pirhonen Sihteeri: Joni Hiitola		Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
		Toimeksiantaja Opetusministeriö	
		Toimielimen asettamispvm 14.3.2007	Dnro 65/040/2007
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Opetusministeriön toimialan elintärkeiden toimintojen turvaamisen lainsäädäntö (Lagstiftning om tryggandet av vitala funktioner inom undervisningsministeriets ansvarsområde)			
Julkaisun osat Muistio			
Tiivistelmä <p>Työryhmä on käynyt läpi opetusministeriön toimialan lainsäädäntöä siitä näkökulmasta, turvaavako se riittävästi opetusministeriön toimialan elintärkeiden toimintojen jatkumisen normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa. Työryhmä ehdottaa koulutusta koskevien lakien täydentämistä säännöksillä, joiden tavoitteena on turvata toimialan keskeisten toimintojen mahdollisimman häiriötön jatkuminen myös poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa.</p> <p>Lakeihin ehdotetaan lisättäväksi eräitä poikkeussäännöksiä opetuksen järjestämisestä erityistilanteissa tavanomaisesta poikkeavalla tavalla. Lisäksi ehdotetaan täydennettäväksi säännöksiä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien velvollisuudesta varautua poikkeusoloihin ja niitä lievempiin häiriö- ja erityistilanteisiin sekä velvollisuudesta toimittaa varautumistoimenpiteiden yhteensovittamista ja tilannekuvan muodostamista varten tarvittavia tietoja.</p>			
Avainsanat lainsäädäntö, koulutus, valmiussuunnittelu			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:6		ISSN 1797-951X (Verkojulkaisu)	ISBN 978-952-485-652-2 (PDF)
Kokonaissivumäärä 38	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja		Kustantaja Opetusministeriö	

Presentationssblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
19.12.2008

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Arbetsgrupp: Lagstiftning om tryggandet av vitala funktioner inom undervisningsministeriets ansvarsområde Ordförande: Eeva-Riitta Pirhonen Sekreterare: Joni Hiitola	Typ av publikation Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet		
	Datum för tillsättandet av organet 14.3.2007	Dnro 65/040/2007	
Publikation (även den finska titeln) Lagstiftning om tryggandet av vitala funktioner inom undervisningsministeriets ansvarsområde (Opetusministeriön toimialan elintärkeiden toimintojen turvaamisen lainsäädäntö)			
Publikationens delar Promemoria			
Sammandrag Arbetsgruppen har studerat lagstiftningen inom undervisningsministeriets ansvarsområde utifrån synvinkeln, huruvida den tillräckligt tryggar en fortsättning av de vitala funktionerna inom undervisningsministeriets ansvarsområde i fall av störningar och exceptionella situationer i det normala livet. Arbetsgruppen föreslår att lagarna om utbildning kompletteras med bestämmelser i syfte trygga en så störningsfri fortsättning som möjligt av de vitala funktionerna inom ansvarsområdet också under undantagsförhållanden samt störningar och exceptionella situationer i det normala livet. 			

Description

Publisher

Ministry of Education

Date of publication

19.12.2008

Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary)

Opetusministeriön toimialan elintärkeiden toimintojen
turvaamisen lainsäädäntö -työryhmä
Chair: Eeva-Riitta Pirhonen
Secretary: Joni Hiitola

Type of publication Reports of
the Ministry of Education, Finland

Contracted by Ministry of Education

Committee appointed on
14.3.2007

Dnro
65/040/2007

Name of publication

Legislation providing for vital operations in the Ministry of Education sector

Parts Memorandum**Abstract**

The committee reviewed legislation in the Ministry of Education sector to find out if it adequately provides for the continuation of vital operations in abnormal situations. The committee proposes that educational legislation be supplemented with provisions designed to secure as undisturbed continuation of operations as possible in emergency situations, special circumstances and disturbances to normal situations.

The committee proposes supplementing acts with provisions concerning exceptional provision of education in special situations. In addition, it is proposed that the regulations concerning the duty of education providers to prepare for emergency situations and for minor disturbances and special situations and to provide information needed to coordinate precautionary measures and to form a situation picture.

Other information**Name and number of series**

Reports of the Ministry of Education, Finland 2009:6

ISSN

1797-951X (Online)

ISBN

978-952-485-652-2 (PDF)

Number of pages 38

Language Finnish

Price

Degree of confidentiality public

Distributed by

Published by Ministry of Education

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 14.3.2007 työryhmän, jonka tehtävänä on laatia ehdotukset ministeriön toimialan lainsäädäntöön otettavista säännöksistä toimialan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi.

Työryhmän tulee toimeksiantonsa mukaan selvittää ja tehdä esitys opetusministeriön toimialan lainsäädäntöön otettavista säännöksistä, joiden nojalla voidaan normaaliajan häiriö- ja erityistilanteissa ennen valmiuslain voimaantulokynnyksen ylittymistä:

1. ylläpitää toimialan elintärkeitä toimintoja, joita ovat opetuksen ja tutkimustoiminnan turvaaminen sekä henkiseen kriisinkestävytyteen liittyvät toimet kansakunnan kulttuuri-identiteetin vahvistamiseksi, kulttuuriomaisuuden suojelemiseksi ja hengellisten palveluiden turvaamiseksi,
2. huolehtia riittävästä varautumisesta sellaisiin häiriö- ja erityistilanteisiin, joihin puuttumiseen ja joiden vaikutusten lieventämiseen ei voimassaolevan lainsäädännön nojalla ole toimivaltaa.

Työryhmän tulee laatia ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon. Työryhmän tulee kuulla keskeisten sidosryhmien asiantuntijoita tarkoituksenmukaiseksi katsomassaan laajuudessa.

Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin johtaja Eeva-Riitta Pirhonen, muiksi jäseniksi hallitusneuvos Marja Lahtinen, hallitusneuvos Marja-Riitta Pönkä, hallitusneuvos Tarja Lehtinen, korkeakouluneuvos Juhani Hakkarainen, hallitusneuvos Maiju Tuominen, neuvotteleva virkamies Erkki Norbäck, hallitusneuvos Heikki Rosti ja taloussuunnittelupäällikkö Matti Väisänen sekä hallinnolliseksi sihteeriksi vanhempi hallitussihteeri Joni Hiitola.

Työryhmän tuli asettamispäätöksen mukaan saada työnsä valmiiksi 1.6.2008 mennessä. Määräaika jatkettiin 30.9.2008 ja edelleen 19.12.2008 asti.

Työryhmä jätti 14.12.2007 toimeksiantonsa mukaisesti keskeisiä ehdotuksiaan koskevan väliraportin.

Saatuana työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa muistionsa opetusministeriölle.

Muistio sisältää ehdotukset opetusministeriön toimialan lainsäädäntöön otettaviksi säännöksiksi toimialan elintärkeiden toimintojen turvaamisiksi poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa. Ehdotukseen sisältyy myös varautumisvelvollisuutta koskevia säännöksiä.

Muistio on laadittu soveltuvien osien hallituksen esityksen muotoon. Muistioon sisältyviä säännösehdotuksia voidaan kuitenkin jatkovalmistelussa viedä eteenpäin myös erikseen, eri toimialojen muiden säädöshankkeiden yhteydessä. Muun muassa työryhmän ehdottamat yliopistoja koskevat säännökset sisältyvät uutta yliopistolaki koskevaan esitysluonnokseen. Kokonaiskuvan saamiseksi kyseiset säännökset on sisällytetty myös tähän mietintöön.

Helsingissä 19 päivänä joulukuuta 2008

Eeva-Riitta Pirhonen

Juhani Hakkarainen

Tarja Lehtinen

Erkki Norbäck

Marja-Riitta Pönkä

Heikki Rosti

Maiju Tuominen

Matti Väisänen

Joni Hiitola

Sisältö

Opetusministeriölle	6
Yleisperustelut	9
Johdanto	9
Nykytila	9
<i>Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia</i>	9
<i>Opetusministeriön vastuulla olevat erityistilanteet ja strategiset tehtävät</i>	10
<i>Poikkeusolojen määritelmä ja poikkeusolojen toimivaltuudet</i>	13
<i>Varautuminen</i>	15
<i>Tilannekuva</i>	15
<i>Häiriö- ja erityistilanteisiin liittyvät säännökset opetusministeriön toimialan lainsäädännössä</i>	16
<i>Nykytilan arviointi</i>	23
Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	25
Esityksen vaikutukset	26
Asian valmistelu	26
Riippuvuus muista esityksistä	26
Yksityiskohtaiset perustelut	27
Lakiehdotusten perustelut	27
<i>Perusopetuslaki</i>	27
<i>Lukiolaki</i>	28
<i>Laki ylioppilastutkinnon järjestämisestä</i>	28
<i>Laki taiteen perusopetuksesta</i>	28
<i>Laki ammatillisesta koulutuksesta</i>	28
<i>Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta</i>	29
<i>Laki vapaasta sivistystyöstä</i>	29
<i>Ammattikorkeakoululaki</i>	29
<i>Yliopistolaki</i>	30
<i>Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta</i>	30
Voimaantulo	30
Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys	31
Lakiehdotukset	32
<i>Perusopetuslaki</i>	32
<i>Lukiolaki</i>	33
<i>Laki ylioppilastutkinnon järjestämisestä</i>	34
<i>Laki taiteen perusopetuksesta</i>	34
<i>Laki ammatillisesta koulutuksesta</i>	35
<i>Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta</i>	36
<i>Laki vapaasta sivistystyöstä</i>	37
<i>Ammattikorkeakoululaki</i>	37
<i>Yliopistolaki</i>	38
<i>Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta</i>	38

Yleisperustelut

Johdanto

Opetusministeriö asetti 14.3.2007 työryhmän, jonka tehtävänä on laatia ehdotukset ministeriön toimialan lainsäädäntöön otettavista säännöksistä toimialan elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi. Elintärkeät toiminnot on määritelty valtioneuvoston periaatepäätöksessä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiasta.

Toimivaltuudet poikkeusolojen varalle määräytyvät valmiuslain ja puolustustilalain mukaisesti. Nämä toimivaltuudet tulevat kuitenkin sovellettaviksi vain sellaisissa erityisen vakavissa kriiseissä, jotka vaikuttavat koko yhteiskunnan toimivuuteen. Poikkeusoloja lievempien häiriö- ja erityistilanteiden toimivaltuudet määräytyvät kunkin toimialan normaaliolojen lainsäädännön mukaisesti. Opetusministeriön toimialalla järjestetyissä harjoituksissa on havaittu, ettei viranomaisilla ole normaaliolojen lainsäädännössä kaikilta osin riittäviä valtuuksia häiriö- ja erityistilanteiden vaikutusten lieventämiseksi eikä niihin varautumisen tarkoituksenmukaiseksi järjestämiseksi.

Nykytila

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategialla (YETT) pyritään osaltaan ylläpitämään valtiollista itsenäisyyttä, yhteiskunnan turvallisuutta ja väestön elinmahdollisuuksia kaikissa turvallisuustilanteissa. Strategia on vahvistettu valtioneuvoston periaatepäätöksenä 23.11.2006.

Yhteiskunnan elintärkeillä toiminnoilla tarkoitetaan strategiassa poikkihallinnollisia yhteiskunnalle välttämättömiä toimintokokonaisuuksia, joiden jatkuvuuden on oltava turvattuna joka hetki. Kullekin toiminnolle on kuvattu tavoitetilä, joka antaa perusteet määrittää ministeriöiden vastuulla olevat strategiset tehtävät sekä näiden ylläpito- ja kehittämistarpeet. Elintärkeitä toimintoja ovat strategian mukaan

- valtion johtaminen
- kansainvälinen toiminta
- valtakunnan sotilaallinen puolustaminen

- sisäisen turvallisuuden ylläpitäminen
- talouden ja infrastruktuurin toimivuus
- väestön toimeentuloturva ja toimintakyky sekä
- henkinen kriisinkestävyys.

Turvallisuustilanteet on strategiassa jaoteltu kolmeen luokkaan:

- Normaaliolot
- Häiriötilanteet
- Poikkeusolot

Häiriötilanteissa toimivaltaisten viranomaisten ja tarvittaessa valtionjohdon on ryhdyttävä erityistoimenpiteisiin tilanteesta selviämiseksi. Häiriötilanteet voivat aiheuttaa normaaliolojen säädöksiin sisältyvien toimivaltuuksien käyttöön ottamista määrärahojen uudelleen kohdentamista, henkilöstöjärjestelyjä ja muiden lisäresurssien osoittamista sekä säädösten tarkistamista.

Poikkeusoloissa puolestaan on kyse tilanteista, joissa tulevat sovellettavaksi valmiuslain tai puolustustilalain mukaiset toimivaltuudet. Kyse on silloin erityisen vakavista kriiseistä, jotka koskettavat koko kansakuntaa tai ainakin suurta osaa siitä ja vaikuttavat koko yhteiskunnan toimivuuteen.

Strategiassa on kuvattu elintärkeitä toimintoja ja niiden jatkuvuutta vaarantavat uhat. Uhkamalleja on kuvattu 9 ja niihin sisältyviä erityistilanteita 61. Erityistilanteilla tarkoitetaan normaaliolojen, häiriötilan tai poikkeusolojen aikaista yllättävää tai äkillistä uhkaa tai tapahtumaa, joka voi vaarantaa yhteiskunnan turvallisuuden tai väestön elinmahdollisuudet ja jonka hallinta voi edellyttää normaalista poikkeavaa johtamismallia ja viestintää.

Strategiassa kuvatut uhkamallit ovat

- sähköisen infrastruktuurin häiriintyminen
- väestön terveyden ja toimeentuloturvan vakava häiriintyminen
- taloudellisen toimintakyvyn vakava häiriintyminen
- suuronnettomuudet ja luonnon aiheuttamat onnettomuudet
- ympäristöuhkat
- terrorismi sekä järjestäytynyt muu vakava rikollisuus
- väestöliikkeisiin liittyvät uhat
- poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus sekä
- sotilaallisen voiman käyttö.

Opetusministeriön vastuulla olevat erityistilanteet ja strategiset tehtävät

Uhkamalleihin sisältyvät erityistilanteet ja elintärkeisiin toimintoihin liittyvät strategiset tehtävät on YETT:ssä vastuutettu asianomaisille ministeriöille.

Erityistilanteiden osalta opetusministeriö ei ole yhdessäkään kohdassa varsinaisena vastuuministeriönä, mutta opetusministeriö on merkitty yhdeksi VNK:aa tukevista ministeriö-

öistä kohtaan tarkoituksellinen haitallinen vaikuttaminen päätöksentekoon, yleiseen mielipiteeseen tai maanpuolustustahtoon. Tämä on yksi uhkamalliin poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus sisältyvistä erityistilanteista.

YETT:ssa luetelluista elintärkeistä toiminnoista opetusministeriön kannalta keskeinen on henkinen kriisinkestävyys, johon liittyvät strategiset tehtävät on kaikki vastuutettu opetusministeriölle. Henkiselä kriisinkestävyydellä tarkoitetaan YETT:ssa kansakunnan kykyä kestää turvallisuustilanteiden aiheuttamat henkiset paineet ja selviytyä niiden vaikutuksilta. Kansakunnan henkistä kriisinkestävyyttä ylläpidetään sosiaalisen eheyden, viestinnän, opetuksen, kulttuuri-identiteetin ja kulttuuriomaisuuden suojelun, hengellisen toiminnan, maanpuolustustahdon sekä kriisinkestävyyttä vahvistavan kansalaistoiminnan avulla. Henkisen kriisinkestävyyden tavoitetilä on kuvattu YETT:ssa seuraavasti:

Tavoitetilassa kansakunnan henkinen kriisinkestävyys ilmenee kansallisena tahtona toimia valtiollisen itsenäisyyden sekä väestön elinmahdollisuuksien ja turvallisuuden ylläpitämiseksi kaikissa turvallisuustilanteissa.

Opetustoiminnan jatkuminen ja koulutusjärjestelmän perusrakenteiden toimivuus on turvattu. Opetuksen jatkaminen vahvistaa lasten, nuorten ja aikuisväestön turvallisuudentunnetta ja luo uskoa kriisin jälkeiseen tulevaisuuteen. Koulutus- ja kansalaistoiminnalla tuetaan kansalaisten liikunta-, kulttuuri-, nuoriso- ja yhteiskunnallisen toiminnan aktiviteetteja, mikä lisää kansalaisyhteiskunnan roolia.

Kulttuuri on keskeinen ihmisen identiteettiä ja omanarvontuntoa muovaava tekijä. Suomalainen identiteetti mahdollistaa kansakunnan kulttuuri-identiteetin olemassaolon ja vahvistumisen. Vahva identiteetti lisää yhteisön yhteenkuuluvuudentunnetta ja kykyä sitoutua yhteisiin päämääriin, mutta on myös edellytys erilaisuuden hyväksymiselle ja kulttuurien väliselle vuoropuhelulle.

Tavoitetilassa kansallisesti merkittävän kulttuuriomaisuuden suojelu on varmistettu kaikissa turvallisuustilanteissa. Monet kansalliseen kulttuuriomaisuuteen luettavat kohteet ja yksittäiset esineet kuten taideteokset ovat kansallisen itsenäisyytemme symboleita ja niiden näkyvä turvaaminen kriisiolosuhteissa vahvistaa sekä väestön turvallisuuden että yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Kansankirkkojen ja muiden uskontokuntien toimintaedellytykset on turvattu kaikissa turvallisuustilanteissa uskonnonvapauden ja suvaitsevaisuuden hengessä. Samoin huolehditaan näiden yhteisöjen tuottamien yhteiskunnallisten palveluiden, kuten diakonian ja hautaustoimen mahdollisimman häiriöttömästä jatkumisesta.

Henkiseen kriisinkestävyyteen sisältyvät strategiset tehtävät ovat opetustoimen ylläpitäminen, kansakunnan kulttuuri-identiteetin vahvistaminen ja kulttuuriomaisuuden suojelu sekä hengellisten palveluiden turvaaminen, jotka on määritelyt YETT:ssa seuraavasti:

Opetustoimen ylläpitäminen (OPM). Taataan keskeisten koulutuspalvelujen häiriötön jatkuminen. Tähän liittyvät uhkien ja erilaisten kriisien käsitteleminen koulutuksessa, valmius opetustoimen hyödyntämiseen kansalaistiedottamisen ja -vaikuttamisen kanavana sekä muu kansakunnan henkistä ja sosiaalista eheyttä ylläpitävä, väestön luottamusta yhteiskunnan toimintaan lisäävä ja maanpuolustustahtoa vahvistava toiminta. Opetustoimen ylläpitämiseen kuuluu myös väestön liikuntavalmiuksien ja fyysisen toimintakyvyn ylläpitäminen.

Opetuksen kehittämisessä otetaan huomion kansalaiskasvatukselliset mahdollisuudet välittää tietoa uhkista ja niihin varautumisesta. Henkistä kriisinkestävyttä vahvistavia aihekokonaisuuksia kehitetään opetussuunnitelmien perusteissa ja opetussuunnitelmien mukaisessa koulutuksessa. Oppilaille ja opiskelijoille välitetään suomalaisen yhteiskunnan arvomaailma sekä tietoa väestön turvallisuudesta, vastuullisesta käyttäytymisestä elämän eri tilanteissa sekä kokonaisuutensa puolesta ja turvallisuuspolitiikasta.

Oppilaiden ja opiskelijoiden syrjäytymistä koulutuksen eri tasoilla ehkäistään varmistamalla koulutuksellinen yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Oppilaita ja opiskelijoita kannustetaan terveellisiin elämäntapoihin laajentamalla liikuntavalmiuksien ja fyysisen toimintakyvyn ylläpitämisen mahdollisuuksia koulutusjärjestelmän eri tasoilla.

Henkistä kriisinkestävyttä ylläpitävä ja vahvistava pitkäjänteinen viranomaisviestintä luo pohjaa viestinnälle kriisitilanteissa. Kriisiviestinnän tehtävät ja vastuut liittyvät valtioneuvoston kanslian strategiaan tehtäviin. Viranomaisviestinnästä vastaa kukin ministeriö ja virasto toimialallaan.

Kansakunnan kulttuuri-identiteetin vahvistaminen ja kulttuuriomaisuuden suojeleminen (OPM). Tuetaan yhteiskunnan henkisten perusteiden säilymistä. Tähän liittyvät kulttuuripalvelut sekä kulttuuriomaisuuden suojeleminen. Identiteetin rakentumista edistetään turvaamalla jokaisen kansalaisen kulttuurisen osallistumisen edellytykset ylläpitämällä laaja kulttuurilaitos- ja kulttuurin tukijärjestelmä. Jokaiselle kansalaiselle turvataan mahdollisuus taiteen perusopetukseen, taideharrastukseen sekä taide- ja kulttuurielämyksiin.

Kansallisesti merkittävää kulttuuriomaisuuttamme suojataan. Suojeltavaksi kulttuuriomaisuudeksi luetaan muinaisjäännökset, kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakennukset ja rakennusryhmät, taideteokset, käsikirjoitukset, kirjat ja esineet, tieteelliset kokoelmat sekä arkisto- ja kirjastokokoelmat. Kulttuuriomaisuuteen lukeutuvat myös ne rakennukset, johon irtainta kulttuuriomaisuutta on koottu varastointi- tai näyttelytarkoituksessa sekä immateriaalioikeudet, jotka kytkeytyvät tekijänoikeuksissa.

Itsenäisyytemme symbolit ilmentävät kulttuurista ja kansallista identiteettiämme ja niiden näkyvä turvaaminen kriisiolosuhteissa vahvistaa väestön turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Viranomaiset ylläpitävät tietoja suojeltavan kulttuuriomaisuuden määrästä, laadusta ja sijainnista. Vastuu suojelusta on viime kädessä kohteen omistajilla. Varmistetaan, että alueellisilla ja paikallisilla viranomaisilla on valmiudet seurata ja valvoa olemassa olevien suojelusuunnitelmien toimeenpanoa.

Suomalaisten edellytykset viedä innovaatioita kansainvälisille markkinoille turvataan. Kansallisen identiteetin vahvistamisen kannalta on olennaista, että suomalaiset toimivat yhä enenevässä määrin kansainvälisissä tieteen ja kulttuurin verkostoissa ja että suomalaiset luovan talouden tuotteet menestyvät maailmalla. Lisäksi ylläpidetään ja edistetään kansainvälisesti ja kansallisesti immateriaalioikeuksien suojaa.

Hengellisten palveluiden turvaaminen (OPM). Ylläpidetään kansankirkkojen ja muiden uskontokuntien edellytykset väestön henkisen tasapainon ja hyvinvoinnin vahvistajina sekä henkisen huollon ylläpitäjinä uskonnonvapauden ja suvaitsevaisuuden hengessä. Tähän liittyvät hautaustoimi sekä diakonia ja muu yhteiskunnallinen palvelutoiminta.

Kansankirkoille ja muille uskonnollisille yhdyskunnille turvataan mahdollisuudet ylläpitää hengellistä toimintaa sekä osallistua ihmisten henkiseen huoltoon ja kriisien uhrien auttamiseen kaikissa turvallisuustilanteissa.

Varmistetaan hautaustoimen ylläpito arvokkaalla ja vainajan muistoa kunnioittavalla tavalla.

Henkisen kriisinkestävyyden ohella opetusministeriön vastuulla on *koulutus- ja tutkimusjärjestelmän ylläpitäminen*, joka on yksi talouden ja infrastruktuurin toimivuuteen liittyvistä strategisista tehtävistä.

Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän ylläpitäminen (OPM). Koulutus ja tutkimustoimintaa ylläpitämällä varmistetaan osaamisen laajuus ja monipuolisuus sekä riittävän ammattitaitoisen työvoiman saanti tarjonnan ja tarpeiden mukaisesti.

Koulutusjärjestelmän kaikkien osien toimintakyky varmistetaan kohdentamalla koulutusjärjestelmän voimavaroja työvoiman tarjonnan ja tarpeiden mukaan eri koulutusasteille ja -aloille. Mahdollisuus siirtyä koulutusasteelta toiselle turvataan. Ylioppilaskirjoitukset ja valintakokeet sekä kouluruokailu ja oppilashuolto järjestetään mahdollisimman kattavasti kaikissa turvallisuustilanteissa. Koulutuksen voimavaroja varaudutaan kohdentamaan uudelleen turvallisuustilanteiden edellyttämällä tavalla. Tämä edellyttää opetus- ja sivistystoimen lainsäädännön kehittämistä.

Kansallisella tutkimusjärjestelmällä tuotetaan tietoa yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi. Tämä edellyttää valtion tutkimuslaitosten ja korkeakoulujen tutkimustoiminnan turvaamista. Yliopistojen perustutkimuksesta huolehditaan riittävässä määrin, koska soveltava ja päätöksentekoa tukeva tutkimus rakentuu vahvan perustutkimuksen varaan. Oman tutkimustoiminnan merkitys korostuu poikkeusoloissa, koska muualla tuotettua tietoa on vaikea saada käyttöön. Tutkimusrahoituksen kohdentamisella sekä tutkimuslaitosten ja yliopistojen tulosohjauksella huolehditaan tiedon riittävästä saannista. Ministeriöt vastaavat oman hallinnonalansa tutkimuslaitosten tutkimuksen ja sitomattoman tutkimusrahoituksen käytön muutoksista poikkeusoloissa.

Poikkeusolojen määritelmä ja poikkeusolojen toimivaltuudet

Voimassa olevan valmiuslain mukaan poikkeusoloja ovat

1. Suomeen kohdistuva aseellinen hyökkäys ja sota sekä sodan jälkitila;
2. Suomen alueellisen koskemattomuuden vakava loukkaus ja maahan kohdistuva sodanuhka;
3. vieraiden valtioiden välinen sota tai sodanuhka ja sellainen sodanuhkaa merkitsevä vakava kansainvälinen jännitystilanne, joka edellyttää välttämättömiä toimenpiteitä Suomen puolustusvalmiuden kohottamiseksi, sekä muu vaikutuksiltaan näihin verrattava Suomen ulkopuolella sattunut erityinen tapahtuma, jos siitä voi aiheutua vakava vaara kansallisen olemassaolon ja hyvinvoinnin perusteille;
4. välttämättömien polttoaineiden ja muun energian sekä raaka-aineiden ja muiden tavaroiden tuonnin vaikeutumisesta tai estymisestä taikka muusta vaikutuksiltaan näihin verrattavasta kansainvälisen vaihdannan äkillisestä häiriintymisestä aiheutuva vakava uhka väestön toimeentulolle tai maan talouselämän perusteille; sekä
5. suuronnettomuus, edellyttäen, että tilanteen hallitseminen ei ole mahdollista viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin.

Eduskunnan käsiteltävänä on parhaillaan hallituksen esitys valmiuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 3/2008 vp), jossa voimassa oleva valmiuslaki ehdotetaan korvattavaksi

uudella saman nimisellä lailla. Ehdotetun uuden valmiuslain mukaan poikkeusolot on määriteltäisiin seuraavasti:

1. Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila;
2. Suomeen kohdistuva huomattava aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii tämän lain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöönottamista;
3. väestön toimeentulon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat; sekä
4. erityisen vakava suuronnettomuus, sen välitön jälkitila sekä vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti.

Ehdotettuun poikkeusolomääritelmään ei enää sisältyisi erillisenä kohtana nykyisen säännöksen 3 kohtaa, mutta nämä tilanteet voisivat osittain tulla määritelmän piiriin Suomeen kohdistuvaa aseellista uhkaa koskevan kohdan perusteella. Väestön toimeentulolle tai maan talouselämän perusteille aiheutuvaa uhkaa koskevan kohdan sanamuotoa väljennettäisiin niin, että se kattaisi myös muut kuin raaka-aineiden ja tavaroiden saatavuuteen liittyvät uhkat. Nykyistä 5 kohtaa tarkennettaisiin niin, että se koskisi erityisen vakavaa suuronnettomuutta, sen välitöntä jälkitilaa sekä vaikutuksiltaan vastaavaa hyvin laajalle levinnyttä vaarallista tartuntatautia.

Puolustustilalain mukaiset valtuudet tulevat sovellettaviksi Suomeen kohdistuvan sodan aikana sekä siihen rinnastettavissa vakavasti yleisen järjestyksen ylläpitämiseen vaikuttavissa sisäisissä, väkivaltaisissa levottomuuksissa, joilla pyritään kumoamaan tai muuttamaan perustuslain mukainen valtiojärjestys.

Voimassa olevassa valmiuslain valtuussäännöksistä opetusministeriön toimialan kannalta keskeisimpiä ovat muun muassa kunnan lakisääteisten tehtävien rajoittamista tai keskeyttämistä koskeva 26 §:n 2 momentti, julkishallinnon henkilöstöä koskeva 25 §, lisätalousarvion esityksen soveltamista ennen eduskunnan päätöstä koskeva 19 § ja valtion menojen maksatuksen lykkäämistä koskeva 20 §. Laissa ei ole nimenomaisesti opetusministeriön toimialaa koskevia toimivaltuuksia.

Ehdotetun uuden valmiuslain 107 §:ksi on otettu nimenomainen säännös eräistä opetusta ja koulutusta koskevista toimivaltuuksista.

Opetus ja koulutus

Tämän lain 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa opetusministeriö voi enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan määrätä perusopetuslaissa (628/1998), lukio-laissa (629/1998), ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (630/1998), ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998), vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa (632/1998), ammattikorkeakoululaissa (351/2003) ja yliopistolaissa (645/1997) säädetyn opetus- ja muun toiminnan keskeyttäväksi tai siirrettäväksi toiselle paikkakunnalle, kun se on välttämätöntä väestön siirtämisen tai oleskelu- ja liikkumisrajoitusten vuoksi taikka muutoin väestön suojaamiseksi. Jos tietyn alueen väestöä siirretään 119 §:n nojalla muualle, valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää, että esi- ja perusopetuksen järjestämisestä siirretyille oppilaille vastaa tilapäisesti oppilaan asuinkunnan sijasta se kunta, jonka alueelle oppilas on siirretty.

Opetuksen ja koulutuksen turvaamiseksi 3 §:n 1, 2 ja 4 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa voidaan valtioneuvoston asetuksella rajoittaa opetuksen ja koulutuksen järjestäjien velvollisuuksia, jotka koskevat kaikille yhteisten aineiden opettamista, ateria- ja kuljetusetuuden antamista sekä majoitusta. Lisäksi opetusministeriö voi ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain (672/2005) 3 §:n 1 momentin estämättä lykätä ylioppilastutkinnon järjestämistä enintään kuudella kuukaudella.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen toimenpiteiden vaikutukset toiminnan kustannuksiin voidaan ottaa huomioon opetustoimen valtionosuuksia ja -avustuksia myönnettäessä siten kuin valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädetään.

Varautuminen

Varautumisella tarkoitetaan YETT-strategian mukaan toimenpiteitä, joilla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen kaikissa turvallisuustilanteissa. Näitä toimenpiteitä ovat muun muassa valmissuunnittelu, etukäteisvalmistelut ja valmiusharjoitukset.

Poikkeusoloihin varautumisesta on säännös valmiuslain 40 §:ssä. Varautumisvelvollisuus koskee valtion viranomaisia ja kuntia sekä lain 53 §:n rinnastussäännöksessä mainittuja yksiköitä, mm. valtion itsenäisiä julkisoikeudellisia laitoksia. Poikkeusoloihin varautumista johtaa, valvoo ja yhteensovittaa valtioneuvosto sekä kukin ministeriö hallinnonalallaan. Valmiuslain esitöiden mukaan varautumisen yksityiskohtaisempi sääntely tapahtuu tarvittaessa erikseen annettavilla hallinnonalakohtaisilla säännöksillä. Valmiuslain säännös varautumisvelvollisuudesta ei koske varautumista poikkeusoloja lievempiin häiriö- ja erityistilanteisiin.

Ehdotetussa uudessa valmiuslaissa varautumisesta sekä sen johtamisesta, valvonnasta ja yhteensovittamisesta säädettäisiin pääosin nykyistä valmiuslakia vastaavasti.

Häiriö- ja erityistilanteisiin varautumista koskee kuitenkin pelastuslain 8 §:n mukainen velvoite omatoimiseen varautumiseen ja 9 §:ssä säädetty velvoite pelastussuunnitelman laatimiseen.

Tilannekuva

YETT-strategiassa tilannekuva määritellään päättäjien ja heitä avustavien henkilöiden ymmärrykseksi tapahtuneista asioista, niihin vaikuttaneista olosuhteista, eri osapuolien tavoitteista ja tapahtumien mahdollisista kehitysvaihtoehtoista, joita tarvitaan päätösten tekemiseksi tietystä asiasta tai asiakokonaisuudesta. Tilannekuvan muodostamista ja ylläpitoa edesautetaan ylläpitämällä ja esittämällä tietoja tarkoituksenmukaisesti esimerkiksi kuvilla, teksteillä ja kaavioilla.

Tilannekuvan muodostamiseksi välttämättömien tietojen keräämisestä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteiden vaikutusten lieventämiseksi ja tilanteiden hallinnan edellyttämien ohjauspäätösten tekemiseksi ei ole opetusministeriön toimialaa koskevia tarpeellisia säännöksiä.

Häiriö- ja erityistilanteisiin liittyvät säännökset opetusministeriön toimialan lainsäädännössä

Yleistä

Sivistyksellisistä perusoikeuksista säädetään perustuslain 16 §:ssä. Oikeus maksuttomaan perusopetukseen on turvattu pykälän 1 momentissa jokaiselle subjektiivisena oikeutena. Pykälän 2 momentissa turvataan laajemmin opetuksen saatavuutta ja mahdollisuutta itsensä kehittämiseen. Julkisen vallan on säännöksen mukaan turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Pykälän 3 momentissa säädetään vielä erikseen tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaudesta.

Perustuslain 23 §:n mukaan perusoikeuksista voidaan säätää lailla sellaisia tilapäisiä poikkeuksia, jotka ovat välttämättömiä Suomeen kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen samoin kuin vakavuudeltaan aseellisen hyökkäykseen lain mukaan rinnastettavien, kansakuntaa uhkaavien poikkeusolojen aikana ja jotka ovat Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisia. Säännös koskee poikkeusoloja, ja sen mukaisista valtuuksista säädetään valmiuslaissa ja puolustustilalaissa. Lievemmissä häiriö- ja erityistilanteissa ei voida rajoittaa perusoikeuksia muutoin kuin perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten puitteissa.

Opetuksen ja koulutuksen järjestämisestä säädetään perusopetuslaissa (628/1998), lukiolaissa (628/1998), ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetussa laissa (672/2005), ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa (631/1998), ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998), vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa (632/1998), taiteen perusopetuksesta annetussa laissa (633/1998), ammattikorkeakoululaissa (351/2003) ja yliopistolaissa (645/1997). Rahoituksesta säädetään opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa (635/1998) ja oppivelvollisuuden jälkeisten päätoimisten opintojen tukemisesta opintotukilaissa (65/1994).

Esi- ja perusopetuksen järjestämisvelvollisuus on kunnilla, mutta opetusta voivat järjestää myös yksityiset yhteisöt tai säätiöt opetuksen järjestämisluvan perusteella sekä valtio opetusministeriön päätöksellä. Kunta voi omalla päätöksellään järjestää perusopetuslaissa tarkoitettua perusopetukseen valmistavaa opetusta, lisäopetusta, muille kuin oppivelvollisille annettavaa perusopetusta, koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa. Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäminen perustuu ministeriön antamaan järjestämislupaun. Taiteen perusopetusta voivat järjestää kunnat ja opetusministeriön myöntämän luvan perusteella kuntayhtymät, rekisteröidyt yhteisöt ja säätiöt.

Perusopetusta, lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta koskevassa lainsäädännössä säädetään opetuksen tai koulutuksen järjestämisestä ja sisällöistä. Lainsäädännössä on lisäksi säännökset suoritettavista tutkinnoista, oppilaan ja opiskelijan oikeudesta opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen, opintososiaaliin etuihin ja turvalliseen opiskeluympäristöön sekä opiskelijavalintaa koskevat säännökset.

Perusopetuslaki

Perusopetuslaissa säädetään oppivelvollisuudesta ja oikeudesta opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen, opetuksen järjestämisestä ja sisällöstä sekä oppilaan oikeudesta oppimisen tukipalveluihin ja oppilashuoltoon. Oppilashuollon palveluihin kuuluvat myös kansan-

terveyslain (66/1972) mukainen kouluterveydenhuolto sekä lastensuojelulain (683/1983, muut lailla 417/2007) mukainen kasvatuksen tukeminen.

Oppivelvollisuus alkaa sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta. Oppilaan oppivelvollisuus päättyy silloin, kun oppivelvollisuus on suoritettu tai viimeistään silloin, kun oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 10 vuotta. Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvien oppilaiden oppivelvollisuus kestää 11 vuotta. Oikeus esiopetukseen alkaa oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna. Perusopetusta voidaan tarkastella paitsi oppivelvollisuuden myös oppilaan oikeuden näkökulmasta. Oppivelvollisuusikäisellä lapsella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen.

Perusopetuslaissa ei ole säädetty mahdollisuutta poiketa opetusta ja muuta toimintaa koskevista säännöksistä erityistilanteissa. Opetuksen ja muun perusopetuslain mukaisen toiminnan järjestämisen jatkuvuuden turvaaminen myös erityistilanteissa edellyttää muutoksia muun muassa säännöksiin, jotka koskevat oikeutta opetukseen, opetuksen sisältöä ja laajuutta, tuntijakoa ja opetussuunnitelman perusteita, oppivelvollisuuden ja esiopetuksen alkamista, lukuvuoden alkamista ja työpäivien määrää, oppilashuoltoa, ruokailun, kuljetusten ja majoituksen järjestämistä sekä oppilaan velvollisuuksia.

Lukiolaki ja laki ylioppilastutkinnon järjestämisestä

Lukiolaissa säädetään koulutuksen järjestämisen ja sisällön lisäksi muun muassa vapaasta hakeutumisoikeudesta, opiskelijaksi ottamisen perusteista, opiskelijan oikeudesta opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen. Opiskelijan oikeudesta opiskelijahuollon palveluihin säädetään perusopetuslaissa säädettyä väljemmin viittaamalla muuhun lainsäädäntöön ja velvoittamalla koulutuksen järjestäjä informoimaan opiskelijaa terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluista.

Lukiolaissa on harkittava muutoksia säännöksiin, jotka koskevat oikeutta opetukseen, opetuksen sisältöä ja laajuutta, tuntijakoa ja opetussuunnitelman perusteita sekä opintososiaalisia etuuksia.

Ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain 3 §:n mukaan ylioppilastutkintoon kuuluvat kokeet järjestetään lukiokoulutusta antavissa oppilaitoksissa samanaikaisesti kaksi kertaa vuodessa. Mahdollisuus poiketa säännöksestä edellyttää lainmuutosta.

Laki ammatillisesta koulutuksesta

Voimassa olevat säädökset mahdollistavat jo nyt esim. tutkintojen suoritusaikaa joustoa, tutkintojen rakenteesta säädetään valtioneuvoston asetuksella ja tutkinnoista ja niihin sisältyvistä koulutusohjelmista ammatillisista perustutkinnoista annetulla opetusministeriön asetuksella (216/2001).

Koulutuksen laajuudesta (vähintään 80 ov) ja sisällöstä (oppiaineryhmät) säädetään lain 12 §:ssä ja sen nojalla opetusministeriön asetuksella. Valtioneuvosto päättää yhteisistä opinnoista ja niiden laajuudesta. Mikäli häiriötilanteessa jouduttaisiin poikkeamaan tutkinnon laajuudesta ja se johtaisi alle 80 laajuisiin tutkintoihin, se edellyttäisi poikkeuksesta säätämistä lailla. Muussa tapauksessa poikkeamiseen ei välttämättä tarvita lain tasoisten säännösten muuttamista. Tarvetta puuttua tutkinnon laajuuteen voisi syntyä esim. sellaisessa tilanteessa, jossa tutkinnon suorittaminen häiriötilanteen johdosta estyisi ja vaikeuttaisi opiskelijoiden valmistumista ja siirtymistä työelämään. Mikäli taas lain 12 §:ssä säädettyistä opintoaineryhmistä tai työssäoppimisesta poikettaisiin, se edellyttäisi poikkeuksesta säätämistä lailla. On huomattava, että 120 opintoviikon laajuiset ammatilliset tutkinnot tuottavat yleisen jatko-

opintokelpoisuuden korkeakoululuopintoihin, jolloin puuttuminen tutkintojen laajuuteen ja sisältöön heikentää opiskelijoiden/tutkinnon suorittaneiden asemaa merkittävästi.

Opiskelijalla on lain 31 §:n nojalla oikeus opiskella tutkinnon laajuus + yksi vuosi. Säännös antaa joustoa tilanteessa, jossa tutkinnon suorittaminen opetuksen keskeyttämisestä johtuen pitkittyy. Opiskelija, joka ei ole suorittanut tutkintoa säädettyssä ajassa, katsotaan eronneeksi. Toisaalta eronneeksi katsottu opiskelija voidaan ottaa uudestaan opiskelijaksi. Perustellusta syystä opintojen suoritusajkaan voitaneen myöntää pidennystä myös häiriötilanteen johdosta.

Opiskelijaksi ottamisen perusteista on säädetty laissa (26-27 §) ja opetusministeriön asetuksella opiskelijaksi ottamisen perusteista ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa (167/2002). Lisäksi muista opiskelijavalinnan perusteista päättää koulutuksen järjestäjä. Opiskelijan keskeinen oikeus on vapaasti hakeutua haluamaansa ammatilliseen koulutukseen. Esim. pandemian aikana tulee arvioitavaksi, miten se voidaan häiriötilanteessa toteuttaa. Paineita poikkeusmenettelyyn voisi aiheuttaa myös perusopetuksen päättävien siirtyminen toisen asteen koulutukseen, jos perusopetuksen oppimäärää ei kaikilta osin ole voitu suorittaa normaaliajassa viranomaisen määräämästä opetuksen keskeyttämisestä johtuen. Vaatimus, että hakijoihin on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita tulisi poikkeustilanteissakin varmistaa.

Tutkinnon suorittamisajan pitkittyminen merkitsee useissa tapauksissa koulutuksen järjestäjän järjestämisluvan enimmäismäärän ylittämistä, erityisesti silloin, jos samanaikaisesti pitäisi ottaa uudet opiskelijat sisään. Järjestämisluvan muuttamisesta esim. enimmäisopiskelijamäärän nostamiseksi päättää opetusministeriö (9 §) . Lupien opiskelijamäärän nostaminen edellyttää lisärahoitusta, ellei muiden koulutuksen järjestäjien koulutuskapasiteettia voida vastaavasti vähentää.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 37, 38 (erityisopetus) ja 39 §:ssä (oppisopimuskoulutus) on säännökset opintososiaalisista eduista. Päätoimisissa opinnoissa opiskelijalla on oikeus maksuttomaan ateriaan niinä työpäivinä, joina opetussuunnitelma edellyttää opiskelijan läsnäoloa oppilaitoksessa tai koulutuksen järjestäjän osoittamassa koulutuspaikassa. Asuminen opiskelija-asuntolassa on opiskelijalle maksutonta.

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) 1 §:n mukaan ammatillisella aikuiskoulutuksella tarkoitetaan ammattitaidon hankintatavasta riippumattomia näyttötutkintoina suoritettavia ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja samoin kuin niihin valmistavaa koulutusta sekä muuta kuin näyttötutkintoon valmistavaa ammatillista lisäkoulutusta.

Ammatillista aikuiskoulutusta voidaan järjestää omaehtoisena koulutuksena, henkilöstökoulutuksena ja työvoimapoliittisena aikuiskoulutuksena.

Ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain mukaan laissa tarkoitettuun koulutukseen sovelletaan ammatillisesta koulutuksesta annetun lain edellä mainituista pykälistä seuraavia: 19 §:n säännöksiä opiskelijan työturvallisuudesta, 26 §:n 1 momentin säännöksiä vapaasta hakeutumisosoikeudesta, 27 §:n 3 ja 5 momentin säännöksiä opiskelijaksi ottamisen perusteista, 28 §:n säännöksiä turvallisesta opiskeluympäristöstä, 29 §:n säännöksiä oikeudesta saada opetusta, 31 §:n 2 momentin säännöksiä siitä, milloin opiskelija voidaan katsoa eronneeksi sekä 39 §:n säännöksiä opintososiaalisista eduista oppisopimuskoulutuksessa.

Laki vapaasta sivistystyöstä ja laki taiteen perusopetuksesta

Vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa ja taiteen perusopetuksesta annetussa laissa toiminnan järjestämisestä on säädetty edellä todettua väljemmin.

Taiteen perusopetuksesta annetussa laissa säädetään taiteen perusopetuksen tarkoituksesta ja koulutuksen järjestämisestä yleisellä tasolla. Opetus on tavoitteellista tasolta toiselle etenevää eri taiteenalojen opetusta. Koulutuksen järjestäjän tulee hyväksyä kullekin taiteenalalle Opetushallituksen päättämien opetussuunnitelman perusteiden mukainen opetussuunnitelma. Laissa ei säädetä opiskelijan oikeudesta opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen, mutta oppilaaksi ottaminen voidaan katsoa oikeuttavan opiskelijan saamaan opetussuunnitelman mukaista opetusta.

Kansalaisopistojen, kansanopistojen, kesäyliopistojen, opintokeskusten ja liikunnan koulutuskeskusten (sekä Snellman-korkeakoulun) vapaan sivistystyön koulutusta ja rahoitusta koskevat säännökset sisältyvät vapaasta sivistystyöstä annettuun lakiin ja asetukseen (805/1998).

Oppilaitosten ylläpitäminen perustuu opetusministeriön myöntämään lupaan, jossa määrätään oppilaitoksen tarkoitus ja yleisellä tasolla koulutustehtävä. Kukin oppilaitos päättää koulutustehtävänsä rajoissa koulutuksen sisällöstä ja koulutuspituuksista Vapaan sivistystyön lain piiriin kuuluva koulutus on vapaatavoitteista, tutkintoon johtamatonta koulutusta. Laissa ei ole säännöksiä opiskelijan oikeudesta saada opetusta. Koulutusta ei myöskään säännellä opetussuunnitelmaperustein eikä tutkinnon perustein. Vapaan sivistystyön oppilaitokset järjestävät myös avointa yliopisto-opetusta ja kansalaisopistot myös asukaskohtaista taiteen perusopetusta.

Kansanopistot ja liikunnan koulutuskeskukset ovat sisäoppilaitoksia. Vapaasta sivistystyöstä annetussa lainsäädännössä ei ole säädetty koulutuspituuksia (lukuunottamatta sisäoppilaitosten lyhytkursseja joiden tulee kestää vähintään 15 tuntia)

Vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa lähes kaikki koulutuksen sisältöön ja järjestämiseen (koulutuksen pituus, järjestämisajankohdat) liittyvä päätöksenteko kuuluu oppilaitoksen ylläpitäjälle. Kuten edellä on todettu koulutusta ei myöskään säännellä opetussuunnitelman perustein eikä tutkinnon perustein. Lainsäädännössä ei myöskään säädellä opiskelijan oikeutta saada opetusta. Näin ollen lakiin ei tarvitse sisällyttää näitä koskevia poikkeussäännöksiä.

Laissa ei myöskään ole säännöksiä oikeudesta turvalliseen opiskeluympäristöön. Opetussuunnitelman puuttuessa koulutuksen järjestäjällä ole velvoitetta laatia sen yhteydessä suunnitelmaa opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Järjestysääntöjen antamisvelvoitetta ei myöskään ole.

Yliopistolaki ja ammattikorkeakoululaki

Ammattikorkeakoulujen opiskelijavalinta järjestetään yhteishaun avulla, jollei valtioneuvoston asetuksella toisin säädetä. Yhteishausta ja opiskelijavalinnasta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella ja määrätään sen nojalla opetusministeriön päätöksellä. Ammattikorkeakoulussa suoritettavaan tutkintoon johtavat opinnot järjestetään koulutusohjelmienä. Ammattikorkeakoulu päättää itsenäisesti koulutusohjelmien opetussuunnitelmista, ja saman koulutusohjelman opetussuunnitelmat voivat olla erilaisia eri ammattikorkeakoulussa. Ammattikorkeakouluilla on velvollisuus huolehtia siitä, että opiskelijalla on ammattikorkeakoululaissa säädetyn ajan puitteissa mahdollisuus suorittaa tutkinto siinä koulutusohjelmassa, jossa on aloittanut opintonsa. Sen sijaan koulutusohjelman sisällä koulu voi joutua

tekemään opetustarjontaan muutoksia esimerkiksi hakijoiden tai opiskelijoiden vähäisyydestä johtuen tai jos katsoo sen muuten tarkoituksenmukaiseksi. Ammattikorkeakoulun opetussuunnitelma luo siten puitteet opetukselle, mutta korkeakoulu ei ole velvollinen toteuttamaan opetussuunnitelmaa sellaisenaan. Ammattikorkeakoulujen johdolla on mahdollisuus esimerkiksi rajoittaa tai keskeyttää opetus normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa.

Yliopistolain (654/1997) 6 §:n mukaan yliopistoissa vallitsee tutkimuksen, taiteen ja opetuksen vapaus. Opettajan on kuitenkin noudatettava koulutuksen ja opetuksen järjestämisestä annettuja säännöksiä ja määräyksiä. Vastaavansisältöinen ammattikorkeakouluja koskeva säännös sisältyy ammattikorkeakoululain (351/2003) 16 §:ään. Yliopistolaissa ja ammattikorkeakoululaissa ei ole säännöksiä koulutuksen keskeyttämisestä poikkeustilanteiden aikana.

Voimassa olevan yliopistolain keskeinen periaate on, että yliopistojen tutkimusta ja opetusta koskevat päätökset tehdään yliopiston omissa hallintoelimissä ja yliopistolla on oikeus päättää sisäiseen hallintoonsa kuuluvista asioista valtion keskushallinnon puuttumatta niihin. Yliopistot päättävät itse opetuksensa sisällöstä ja määrästä. Yliopistot laativat tutkintoja ja opetusta koskevat sisäiset määräyksensä sekä opetusohjelmansa ja opetussuunnitelmansa. Yliopistolain 18 §:n 1 momentin mukaan yliopistot ottavat myös itse opiskelijansa ja yliopistoasetuksen 13 §:n mukaan opiskeluoikeutta on haettava yliopiston määräämällä tavalla. Opiskelijavalinnan toimittamisesta ja yhteishausta voidaan säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Yliopistolain 18 d §:ssä on säädetty alempien ja ylempien korkeakoulututkintojen tavoitteellisista suoritusajoista. Pykälän 2 momentin mukaan yliopiston tulee järjestää opetus ja opintojen ohjaus siten, että tutkinnon on säädettyssä ajassa mahdollista suorittaa. Lisäksi lain 18 e ja f §:ssä sisältää säännökset siitä, millainen oikeus opiskelijalla on ko. tavoiteajoista poiketa, mitä tekijöitä otetaan huomioon tutkinnon suorittamisaikaa laskettaessa ja millä perusteilla yliopisto voi opiskeluaikaa jatkaa. Opetusta annetaan yliopiston määrääminä ajanjaksoina. Opetus on järjestettävä siten, että opintoja voidaan harjoittaa tarkoituksenmukaisessa järjestyksessä ja tehokkaasti.

Korkeakouluja koskevassa lainsäädännössä ei ole säännöksiä, jotka olisivat esteenä toiminnan tarkoituksenmukaiselle järjestämiselle ja mahdolliselle uudelleenorganisoinnille korkeakouluissa poikkeuksellisissa tilanteissa. Päätökset opintojen poikkeusjärjestelyistä voidaan tehdä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen hallintoelimissä. Korkeakouluopintojen suorittamiseen ei läheskään kaikilla aloilla liity suuressa määrin opiskelijan läsnäoloa vaativaa lähiopetusta. Erityisesti lyhytaikainen toiminnan keskeytys ei näin ollen olisi omiaan synnyttämään yhteiskunnan kannalta erityisen merkittäviä haittoja.

Yliopistolain ja ammattikorkeakoululain valtuussäännösten nojalla opiskelijavalinnan toimittamisesta ja yhteishausta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Näiden valtuutussäännöksen nojalla voidaan antaa säännöksiä myös häiriö- ja erityistilanteissa. Sen sijaan korkeakoululainsäädännössä ei ole säännöksiä koulutuksen keskeyttämisestä ja erityisjärjestelyistä poikkeustilanteiden aikana. Korkeakoulun johdolla on mahdollisuus esimerkiksi rajoittaa tai keskeyttää opetus normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa. Toiminnan mahdollisen uudelleenorganisoinnin edellyttäminen ja opintojen poikkeusjärjestelyjä koskevan päätöksenteon varmistaminen poikkeuksellisissa tilanteissa saattaa kuitenkin olla tarpeen ottaa jatkossa huomioon korkeakoululainsäädännössä nykyistä paremmin.

Opintotukilaki

Opintotukilain (65/1994) mukaista opintotukea myönnetään päätoimisiin vähintään kahdeksan viikkoa kestäviin oppivelvollisuuden jälkeisiin opintoihin. Opintotukea voidaan myöntää korkeakoulututkinnon suorittamiseen, ammatilliseen peruskoulutukseen, ammatilliseen lisä- ja täydennyskoulutukseen, lukion oppimäärän suorittamiseen ja muihin erikseen määriteltyihin opintoihin. Opintotuen myöntämisen edellytyksenä on taloudellisen tuen tarve ja opintojen riittävä edistyminen.

Opintotukea tarkastetaan tai se lakautetaan, jos opiskelijan olosuhteissa on tapahtunut muutos, joka vaikuttaa oikeuteen saada opintotukea tai tuen määrään.

Opintotuen toimeenpanosta vastaa Kansaneläkelaitos. Opintotukihakemuksen ratkaiseen Kansaneläkelaitos, ellei Kela ole oppilaitoksen kanssa sopinut ratkaisutoiminnan hoitamisesta oppilaitoksessa. Käytännössä Kela on sopinut useimpien yliopistojen kanssa ratkaisutoiminnan hoitamisesta yliopistossa. Opintoraha ja asumislisä maksetaan opintotukilain mukaan kuukausittain opiskelijan ilmoittamalle pankkitilille. Maksupäivästä säädetään valtioneuvoston asetuksella. Yksittäinen tukierä voidaan maksaa muullakin tavalla, jos tilille maksaminen ei ole mahdollista.

Opintotukilaissa ei ole säädetty, miten päätoimiset opinnot tulee järjestää. Jos poikkeusoloissa esimerkiksi käytettäisiin etäopiskelua enemmän kuin normaalitilanteessa, tämä ei estäisi opintotuen myöntämistä. Opintojen kokonaan keskeytyessä opintotuen maksamista ei voitaisi jatkaa. Lyhytkestoisissa poikkeustilanteissa opintotuen jatkaminen on mahdollista ilman erityisiä lainsäädännöllisiä toimenpiteitä. Jos jostain syystä pidettäisiin tarpeellisena opintotuen maksamisen jatkamista tilanteessa, jossa opinnot ovat kokonaan keskeytyneet, asiasta tulisi säätää lailla. Toisaalta kansalaisten toimeentulon turvaaminen poikkeustilanteessa voi edellyttää myös muiden kuin opiskelijoiden huomioon ottamista, jolloin olisi kysymys muusta opintotukilainsäädännön tarkistamisesta.

Opintotuen toimeenpanosta vastaavalla Kansaneläkelaitoksella on valmiussuunnitelma ja erillinen suunnitelma etuusmaksujen hoitamisesta poikkeustilanteissa. Näissä suunnitelmissa on varauduttu etuuksien toimeenpanoon ja maksamiseen poikkeuksellisissa olosuhteissa.

Kulttuuri, liikunta ja nuoriso

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian mukaan yhteiskunnan henkisten perusteiden säilymistä tuetaan mm. järjestämällä kulttuuripalveluja ja suojelemalla kansallista kulttuuriomaisuutta. Tarkoituksena on, että myös kriisitilanteissa kansalaisilla olisi mahdollisuus käyttää kulttuurilaitoksien ja muita kulttuuripalveluja. Kansallisesti merkittävä kulttuuriomaisuutemme suojataan.

Perustuslain 20 §:n mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille.

Suojeltavaksi kulttuuriomaisuudeksi luetaan muinaisjäännökset, kulttuurihistorialliset rakennukset ja rakennusryhmät, taideteokset, käsikirjoitukset, kirjat ja esineet, tieteelliset kokoelmat sekä arkisto- ja kirjastokokoelmat. Kulttuuriomaisuuteen luetaan myös rakennukset, joihin irtainta kulttuuriomaisuutta on koottu varastointi- tai näyttelytarkoituksessa, sekä immateriaalioikeudet.

Kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa tehdyn yleissopimuksen sekä siihen liittyvän lisäpöytäkirjan (SopS 92-93/1994) mukaan sopimusvaltiot suojelevat kulttuuriomaisuutta myös aseellisessa selkkauksessa. Sopimus koskee aseellisen

selkkauksen aikana kulttuuriomaisuuden viennin estämistä vallatulta alueelta, kulttuuriomaisuuden haltuun ottamista ja sen palauttamista virojen virojen päätyttyä aiemmin miehityksen alueen toimivaltaiselle viranomaiselle.

Muinaismuistolain (295/1963) mukaan kiinteät muinaisjäännökset ovat rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen on kielletty. Vähintään sata vuotta vanhat irtaimet muinaisesineet on toimitettava viranomaisille. Vastaavasti aluksen hylät, joiden uppoamisesta on sata vuotta, ovat rauhoitettuja. Lain kansalaisille asettamat suojeluvelvoitteet koskevat myös kriisitilanteita. Edellä sanotusta johtuen lakiin ei ole tarvetta lisätä erillisiä velvoitteita kriisin aikana.

Rakennussuojelusta säädetään rakennussuojelulaissa ja maankäyttö- ja rakennuslaissa. Lakien suojeluvelvoitteita säännökset koskevat myös kriisitilanteita eikä opetusministeriön hallinnonalan osalta ole tarvetta lisätä lakeihin erillisiä säännöksiä. Lait kuuluvat ympäristöministeriön toimialaan.

Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetulla lailla (115/1999) rajoitetaan tieteellisesti, taiteellisesti ja historiallisesti arvokkaiden kulttuuriesineiden maastaviennin. Laki koskee myös kriisitilanteita eikä siihen ole tarvetta lisätä näitä tilanteita koskevia erillisiä velvoitteita.

Kulttuurihistoriallisesti arvokasta esineistöä ja taideomaisuuksia on valtiolla ensi sijassa Valtion taidemuseolla ja Museovirastolla sekä kuntien ja yksityisten omistamissa museoissa ja muissa taidelaitoksissa. Huomattavan arvokasta kansallista kulttuuriomaisuutta on lisäksi erityisesti yliopistolaitoksen piirissä Kansalliskirjastossa ja muissa yliopistokirjastoissa ja -museoissa, muissa tieteellisissä kirjastoissa sekä erilaisissa arkistoissa, erityisesti Kansallisarkistossa ja muualla arkistolaitoksessa. Valtion omaisuuden suojaamista varten ei tarvita asianomaisia laitoksia koskeviin säädöksiin erikseen tätä koskevia säännöksiä.

Liikuntalaissa (1048/1998) ja nuorisolaissa (72/2006) ei ole säädetty kunnan asukkaalle subjektiivisia oikeuksia liikunta- ja nuorisotyön palveluihin. Vastaavasti myöskään kirjastolaissa (904/2004) ei ole säädetty kunnan asukkaalle subjektiivisia oikeuksia kirjasto- ja tietopalveluihin. Normaaliolojen lainsäädännön muodostamat puitteet näiden palveluiden järjestämiselle ovat suhteellisen joustavat, eikä poikkeusoloja sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteita varten sen vuoksi tarvita erityissääntelyä.

Opetus- ja kulttuuritoimen laskennallinen rahoitus

Opetustoimen laskennallinen rahoitus perustuu koulutuksen järjestäjän suoritemäärän ja yksikköhinnan tuloon, sekä kuntajärjestäjän kohdalla myös mainitusta tulosta vähennettävään kunnan asukaskohtaiseen rahoitusosuuteen.

Yksikköhinta on lakisääteisin perustein tehtävä arvio vuosittaisista kustannuksista. Suoritemäärä (yleensä oppilasmäärä) tilastoidaan määrääjain, ja sen perusteella rahoitus kohdennetaan koulutuksen järjestäjälle.

Rahoituksen myöntämistä poikkeustilanteissa voidaan siis säädellä ilman että yksikköhintaan tai sen määräytymiseen puututaan. Jos vuosittainen suoritemäärä jää syystä tai toisesta vajaaksi, vaje voidaan ottaa huomioon ja koulutuksen järjestäjän rahoitus vähenee samassa suhteessa.

Oppilasmäärien laskennasta säädetään opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 44 §:ssä ja rahoituksen myöntämisestä sekä tarkistamisesta lain 45 §:ssä.

Valtionosuuden maksatus voidaan tarvittaessa keskeyttää mainitun lain 47 a §:n perusteella.

Lain 57 §:ssä on viittaussäännös kuntien valtionosuuslain 19 §:ään, jonka mukaan valtionapuviranomaisen on määrättävä perusteettomasti saadusta valtionosuudesta liikaa saatu määrä palautettavaksi.

Eräiltä osin valtionosuuden määräytymisperusteista päätetään valtion talousarviokäsittelyssä, ja rahoituspäätöksiä muutetaan mikäli esim. lisätalousarvio antaa siihen aihetta.

Vapaan sivistystyön oppilaitosten valtionosuusperusteen muodostavat oppilaitokselle vuosittain vahvistettava opetustunti/opiskelijaviikko/opiskelijavuorokausimäärä ja suoritetta kohti määrättävä yksikköhinta. Suoritteiden kokonaismäärä määrätään vuosittain valtion talousarviossa ja se on jokaisessa koulutusmuodossa alempi kuin todellinen suoritemäärä. Suoritteiden jakoperusteita ei ole lainsäädännössä säädetty, joten ne jäävät kunkin oppilaitosmuodon osalta ministeriön harkintaan.

Vapaan sivistystyön koulutuksen rahoitusta ei oikaista varainhoitovuoden lopussa todellisen suoritemäärän mukaiseksi, joten opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lainsäädännön mukaisella laskentapäivällä ole suoritteiden määräämisen kannalta suoraan merkitystä.

Valtionosuuden maksatus voidaan nykyisin keskeyttää lain 18 a §:n nojalla. Maksatusten keskeyttämisestä häiriötilanteissa voitaisiin säätää lisäämällä pykälään ao. kohta.

Hengellinen toiminta ja hautaustoimi

Uskonnollisiin yhteisöihin kohdistuu poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriö- ja uhkatilanteissa erityisiä odotuksia. Henkisen huollon tarve ja yleensäkin hengellisen toiminnan kysyntä usein kasvaa poikkeus- ja häiriötilanteissa. Uskonnollisten yhdyskuntien toiminta tukee yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kuuluvaa henkistä kriisinsietokykyä. Uskonnollisten yhdyskuntien toiminnan turvaaminen poikkeus- ja häiriötilanteessa ei edellytä erityissäännöksiä.

Toisaalta poikkeus- ja häiriötilanteissa voi joissakin tapauksissa (esimerkiksi vakavan tartuntatautiepidemian aikana) olla tarvetta rajoittaa myös uskonnollisten tilaisuuksien järjestämistä. Tähän on riittävät toimivaltuudet yleisessä lainsäädännössä.

Evankelis-luterilaisille seurakunnille kuuluu varsinaisen hengellisen toiminnan lisäksi yhteiskunnallisena palvelutehtävänä yleisten hautausmaiden ylläpitäminen. Poikkeusoloissa sekä myös lievemmissä suuronnettomuus- ja epidemiatilanteissa vainajien huollon tarve voi äkillisesti kasvaa. Tämä on otettu huomioon kirkkohallituksen laatimassa seurakuntien valmiussuunnittelun ohjeistuksessa. Lisäksi hautaustoimilain 25 § oikeuttaa poikkeamaan hautaustoimilain säännöksistä sodissa, luonnonkatastrofeissa, suuronnettomuuksissa, vakavissa epidemioissa tai muissa vastaavissa olosuhteissa kuolleiden hautaamisessa, jos olosuhteet sitä välttämättä edellyttävät.

Nykytilan arviointi

Opetusministeriön toimialan tehtävät yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisessa liittyvät suurelta osin häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumiseen. Henkisen kriisinkestävyyden vahvistamisessa keskeinen merkitys on normaaliolojen toiminnalla. Kriisinkestävyydelle voidaan opetusministeriön toimialalla luoda pohjaa mm. koulutuksen sekä kulttuurin, liikunnan ja kansalaistoiminnan kautta.

Häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa lähtökohtana on toimialan keskeisten toimintojen jatkuvuuden turvaaminen mahdollisimman häiriöttömästi. Sellaisissa erityistilanteissa, jois-

sa toimintojen jatkaminen normaalilla tavalla ei ole mahdollista, pyritään keskeisimmät toiminnot kuitenkin järjestämään siinä laajuudessa kuin se on mahdollista. Tällaisissa tilanteissa voi olla tarpeen järjestää toiminta normaaliolojen lainsäädännössä säädetystä poikkeavalla tavalla.

Ehdotukseen uudeksi valmiuslaiksi sisältyy säännös, joka koskee opetuksen ja koulutuksen järjestämistä ja rahoitusta poikkeusoloissa. Kuten edellä on tarkemmin selvitetty, kynns valmiuslaissa säädettyjen valtuuksien käyttöönottoon on kuitenkin korkea. Sellaisia häiriö- ja erityistilanteita varten, jotka eivät kuulu valmiuslain poikkeusolomääritelmien piiriin, on viranomaisilla oltava riittävät toimivaltuudet normaaliolojen lainsäädännössä.

Muiden toimialojen lainsäädännössä on häiriö- ja erityistilanteiden varalta säännöksiä, joiden nojalla toimivaltaiset viranomaiset voivat esim. terveyden tai turvallisuuden suojelemiseksi puuttua myös opetusministeriön toimialan toimintoihin. Tartuntatautilain nojalla terveysviranomaiset voivat tietyin edellytyksin määrätä esimerkiksi oppilaitoksia suljettaviksi, kieltää tai rajoittaa väkeä kokoavia tilaisuuksia taikka määrätä henkilön karanteeniin tai olemaan poissa ansiotyöstä tai oppilaitoksesta. Pelastusviranomaisilla puolestaan on pelastuslain mukaan tarvittaessa laajat valtuudet mm. väestön evakuointiin ja muihin tarpeellisiin toimenpiteisiin. Poliisilaissa on säännöksiä muun muassa paikan tai alueen eristämisestä sekä liikkumis- ja oleskelurajoituksista. Kokoon tumislaki mahdollistaa tietyissä tilanteissa yleisötilaisuuden kieltämisen.

Edellä mainitut säännökset antavat toimivaltaisille viranomaisille riittävät valtuudet tarvittaessa keskeyttää tai rajoittaa myös opetusministeriön toimialan toimintoja silloin, jos tämä on tarpeen väestön turvallisuuden ja terveyden suojelemiseksi. Opetusministeriön toimialan lainsäädännössä ei siten tarvita säännöksiä toiminnan keskeyttämisestä tai rajoittamisesta häiriö- ja erityistilanteissa. Näkökulmana onkin se, miten keskeisimmät toiminnot voitaisiin keskeytystilanteissa järjestää vaihtoehtoisin keinoin ja miten keskeytyksistä aiheutuvia seurauksia voitaisiin lieventää.

Toinen keskeinen näkökohta on varautuminen poikkeusoloihin sekä häiriö- ja erityistilanteisiin. Valmiuslaissa veloitetaan valtion ja kuntien viranomaiset varautumaan poikkeusoloihin mm. valmiussuunnitelmin. Valmiuslain mukainen varautumisvelvollisuus ei koske yksityisiä tahoja eikä poikkeusoloja lievempiä häiriö- ja erityistilanteita. Vastaava soveltamisalan rajoite koskee myös valmiuslain säännöstä varautumisen valvonnasta. Varautumisesta voidaan antaa ohjeita, mutta sitovia määräyksiä ministeriö voi antaa vain alaisilleen valtion viranomaisille ja laitoksille ministeriön yleistöimivallan nojalla. Työryhmä onkin tarkastellut opetusministeriön toimialan lainsäädäntöä myös siltä kannalta, onko tarvetta häiriö- ja erityistilanteisiin varautumista ja varautumistoimien valvontaa koskeville säädösmuutoksille.

Normaaliolojen lainsäädännössä on erityisen tärkeää olla valtuudet sellaisiin toimenpiteisiin, jotka on häiriö- tai erityistilanteen sattuessa toteutettava kiireellisesti. Pidemmän aikavälin toimenpiteiden osalta ehditään mahdollisesti tarvittavia säädösmuutoksia toteuttaa tilanteen alkamisen jälkeen, jolloin kyseisen tilanteen olosuhteet ja erityispiirteet voidaan ottaa paremmin huomioon.

Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan täydennettäväksi koulutusta koskevia lakeja säännöksillä, joiden tavoitteena on turvata toimialan keskeisten toimintojen mahdollisimman häiriötön jatkuminen myös poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa. Säännöksiä lisättäisiin perusopetuslakiin, lukiolakiin, ylioppilastutkinnon järjestämisestä annettuun lakiin, taiteen perusopetuksesta annettuun lakiin, ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annettuun lakiin, vapaasta sivistystyöstä annettuun lakiin, ammattikorkeakoululakiin ja yliopistolakiin.

Lakeihin ehdotetaan ensinnäkin lisättäväksi eräitä poikkeussäännöksiä opetuksen järjestämisestä erityistilanteissa. Yleissivistävää ja ammatillista koulutusta koskeviin lakeihin lisättäisiin säännökset Opetushallituksen laatimasta erityistilanteita koskevasta opetussuunnitelmasta. Säännöksiä voitaisiin soveltaa, jos opetusta ei ole toimivaltaisen viranomaisen erityistilanteiden johdosta antamien määräysten vuoksi mahdollista järjestää kyseisessä laissa säädettyllä tavalla. Kyseessä voisivat olla esimerkiksi pelastus-, poliisi- tai terveysviranomaisen erityistilanteissa antamat määräykset. Säännösten tarkoituksena on, että opetusta ja muita toimintoja voitaisiin järjestää vaihtoehtoisin keinoin silloinkin, kun niiden järjestäminen normaalilla tavalla ei ole mahdollista. Ehdotetuissa poikkeussäännöksissä on pyritty mahdollisimman tarkasti rajaamaan se, mistä säännöksistä niiden nojalla on mahdollista poiketa. Lähtökohtana on, että poikkeamismahdollisuutta sovellettaisiin mahdollisimman suppeasti niin, että säännöksistä poiketaan vain siltä osin, kuin se on välttämätöntä.

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien varautumisvelvollisuutta ehdotetaan täsmennettäväksi. Varautumisella tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen kaikissa turvallisuustilanteissa. Näitä toimenpiteitä ovat muun muassa valmiussuunnittelu, etukäteisvalmistelut sekä valmiusharjoitukset ja -koulutus. Valmiuslaissa säädetty varautumisvelvollisuus ei koske poikkeusoloja lievempiä häiriö- ja erityistilanteita. Yksityisiä opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä valmiuslain mukainen varautumisvelvollisuus ei koske lainkaan. Koulutusta koskeviin lakeihin ehdotetaan lisättäväksi varautumisvelvollisuutta koskevat säännökset, jotka koskisivat myös yksityisiä opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä ja jotka velvoittaisivat varautumaan myös poikkeusoloja lievempiin häiriö- ja erityistilanteisiin. Lakeihin lisättäisiin myös säännökset opetuksen ja koulutuksen järjestäjien varautumistoimien valvonnasta. Valvonta säädettäisiin lääninhallituksen tehtäväksi. Lääninhallitus voisi tarvittaessa antaa opetuksen ja koulutuksen järjestäjille määräyksiä valvonnassa havaittujen puutteiden korjaamisesta. Esitys on tässä vaiheessa laadittu nykyisen aluehallintorakenteen pohjalta, ja aluehallinnon uudistamishankkeessa (ALKU) valmisteltavat uudistukset tulevat otettaviksi huomioon jatkovalmistelussa.

Lisäksi säädettäisiin varautumistoimenpiteiden yhteensovittamista ja tilannekuvan muodostamista varten tarvittavien tietojen toimittamisvelvollisuudesta. Ajantasainen tilannekuva on päätöksenteon perusta kaikilla hallinnon tasoilla sekä poikkeusoloissa että normaaliolojen häiriötilanteissa. Tilannekuva mahdollistaa oikeansuuntaisten päätösten tekemisen sekä toimialan strategisessa että alue- ja paikallistason operatiivisessa johtamisessa samoin kuin tarvittavien jälkihoidollisten toimenpiteiden käynnistämisessä. Tilannekuvaa varten kerättävät tiedot sisältäisivät esimerkiksi kuvauksen häiriö- tai erityistilanteesta, henkilö- ja omaisuusvahingoista, toiminnan mahdollisesta keskeytymisestä ja sen vaikutuksista sekä toimenpiteistä, joihin on ryhdytty haittojen vähentämiseksi. Lisäksi tiedot voivat sisältää ehdotukset tarvittavista alue- tai keskushallinnon toimenpiteistä tilanteen hallitsemiseksi ja haitallisten vaikutusten lieventämiseksi. Toiminnan ylläpitäminen voi joissain tapauksissa

edellyttää kunta- tai aluejaon ylittäviä väliaikaisia poikkeusjärjestelyjä.

Tiedot tulisi toimittaa pyynnöstä valtion opetushallintoviranomaisille. Näitä ovat valtakunnallisella tasolla opetusministeriö ja Opetushallitus sekä valtion aluehallinnossa lääninhallitukset. Tietojen toimittamistapaa ja muotoa koskevat yksityiskohdat määriteltäisiin tietojen toimittamispyynnössä ja niistä voitaisiin myös antaa etukäteen yleisiä ohjeita.

Esityksen vaikutukset

Esityksen arvioidaan tehostavan opetuksen ja koulutuksen järjestäjien varautumista poikkeusoloihin sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteisiin.

Esityksellä ei arvioida olevan olennaisia taloudellisia vaikutuksia.

Esityksellä laajennettaisiin eräiltä osin opetuksen ja koulutuksen järjestäjien velvollisuutta varautumissuunnitelmien laatimiseen. Opetushallituksen tulisi laatia erityistilanteiden opetussuunnitelmat perusopetusta, lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta varten.

Asian valmistelu

Esitysluonnos on valmisteltu opetusministeriön 14.3.2007 asettamassa elintärkeiden toimintojen turvaamisen lainsäädäntö -työryhmässä. Työryhmä pyysi joulukuussa 2008 muistiluonnoksestaan kommentteja valtioneuvoston kanslialta, sisäasiainministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, turvallisuus- ja puolustusasiain komitean sihteeristöltä, Suomen Kuntaliitolta ja Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:lta. Esityksen perusteluihin on saatujen kommenttien perusteella tehty joitakin tarkennuksia.

Riippuvuus muista esityksistä

Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys (3/2008 vp) valmiuslaiksi ja eräksi siihen liityviksi laeiksi. Esitykseen sisältyy myös opetusta ja koulutusta koskeva säännös, joka poikkeusoloissa täydentäisi tähän esitykseen sisältyviä normaaliolojen lainsäädännön valtuuksia.

Yksityiskohtaiset perustelut

Lakiehdotusten perustelut

Perusopetuslaki

xx §. *Opetuksen järjestäminen erityistilanteissa.* Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta poiketa eräistä opetuksen ja muiden palvelujen järjestämistä koskevista säännöksistä erityistilanteissa. Poikkeamismahdollisuus on kytketty toimivaltaisen viranomaisen lain nojalla antamaan päätökseen tai määräykseen, jonka johdosta opetusta ei ole mahdollista järjestää tavanomaisella tavalla. Kyseessä voisi olla esimerkiksi terveysviranomaisten tartuntatautilain nojalla tekemä päätös oppilaitoksen sulkemisesta, pelastusviranomaisten evakuointimääräys tai poliisiviranomaisten määräykset. Opetuksen järjestämisestä voitaisiin poiketa niistä säännöksistä, joista poikkeaminen on lain 20 §:n 1 momentin mukaan mahdollista myös koulutuksen tai opetuksen kehittämiseksi järjestettävissä kokeiluissa. Poikkeamismahdollisuus koskisi siten tuntijakoa, opetussuunnitelman perusteita, oppilaalle annettavan opetuksen vuosittaista ja viikoittaista määrää, oppilaan päivittäistä työmäärää, koulunkäynnin aloittamisajankohtaa sekä vuosiluokalta toiselle siirtymistä. Lisäksi voitaisiin poiketa 31–33 §:n säännöksistä, jotka koskevat opetuksen maksuttomuutta, oppilashuoltoa, koulumatkoja ja majoitusta. Opetusministeriö määräisi pykälässä tarkoitetun erityistilanteen sattuessaa, millä tavalla säännöksistä poiketaan.

Opetus tulisi edellä tarkoitetussa tilanteessa järjestää noudattaen erityistilanteita koskevan opetussuunnitelmaa, jonka Opetushallitus laatisi etukäteen erityistilanteiden varalle. Opetus tulisi järjestää tavoitteiltaan ja sisällöltään siten, että kelpoisuus jatko-opintoihin saavutetaan

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin mahdollisuudesta 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa muuttaa ehtoja opetuksen järjestämislopaa ja valtion järjestämää opetusta koskevissa päätöksissä.

yy §. *Varautumissuunnitelmat ja velvollisuus tietojen antamiseen.* Pykälässä täydennettäisiin opetuksen järjestäjän varautumisvelvollisuutta ja tietojenantovelvollisuutta koskevaa sääntelyä yleisperusteluissa tarkemmin kuvatulla tavalla.

Lukiolaki

Lukiolakiin ehdotetut säännökset vastaavat pääpiirteissään perusopetuslakiin ehdotettuja säännöksiä.

Niiden säännösten määrittely, joista erityistilanteissa voidaan poiketa, eroaa kuitenkin joiltakin osin perusopetuslakiin ehdotetusta säännöksestä. Tämä johtuu muun muassa siitä, että opintososiaalisista eduista ja opiskelijahuollosta säädetään lukiolaissa opiskelijan oikeuksien näkökulmasta yleisemmin. Lukio-opiskelijalle opintososiaalisina etuina järjestetään maksuton ruokailu ja maksuton asuminen koulutuksen järjestäjän osoittamassa asuntolassa. Muut mahdolliset palvelut järjestetään muun lainsäädännön, esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon säännösten, nojalla.

Laki ylioppilastutkinnon järjestämisestä

xx §. *Ylioppilastutkinnon järjestäminen erityistilanteissa.* Pykälässä säädettäisiin ylioppilastutkinnon järjestämisestä tilanteissa, joissa koetta ei voida asianomaisen viranomaisen lain nojalla antaman päätöksen tai määräyksen johdosta järjestää tavanomaisella tavalla. Koe järjestettäisiin tällöin opetusministeriön/ ylioppilastutkintolautakunnan määräämällä tavalla.

Laki taiteen perusopetuksesta

5 §. *Opetussuunnitelma.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti erityistilanteiden opetussuunnitelmasta.

Taiteen perusopetuksesta annetussa laissa on säännökset opetussuunnitelman perusteiden ja niihin liittyvien opetussuunnitelmien laatimisvelvoitteista. Opiskelijan oikeuksia koskevia säännöksiä on vähän ja ne koskevat oppilaaksi ottamista ja oppilasarviointia. Näin ollen säännökset poikkeamisesta opetuksen järjestämistä koskevista säännöksistä eivät ole tarpeen.

yy §. *Varautumissuunnitelmat ja velvollisuus tietojen antamiseen.* Pykälässä täydennettäisiin opetuksen järjestäjän varautumisvelvollisuutta ja tietojenantovelvollisuutta koskevaa sääntelyä yleisperusteluissa tarkemmin kuvatulla tavalla.

Laki ammatillisesta koulutuksesta

xx §. *Koulutuksen järjestäminen erityistilanteissa.* Ehdotettu säännös vastaa pääosin perusopetuslain xx §:ään ehdotettuja säännöksiä. Ehdotuksen mukaan opetusministeriön päätöksellä voitaisiin poiketa 2 luvun (koulutuksen järjestäminen) 9 §:n säännöksistä, 3 luvun (opetus) 12-17 §:n säännöksistä, 5 luvun (opiskelijan oikeudet ja velvollisuudet) 26-27 § (opiskelijaksi hakeutuminen ja opiskelijaksi ottamisen perusteet) 29 § (oikeus saada opetusta) 31 § (opiskeluaika) sekä 34 § (opiskelijan velvollisuus osallistua opetukseen) ja 37-39 §:n (opintososiaaliset edut) säännöksistä.

Pykäläehdotuksen mukaan suoritettavan tutkinnon tulisi olla tavoitteiltaan ja sisällöltään sellainen, että ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeelliset tiedot ja taidot sekä kelpoi-

suus jatko-opintoihin saavutetaan myös häiriötilanteessa. Vastaavasti opiskelijan oikeusturvan kannalta tarpeelliset oikeudet tulee turvata.

Ehdotuksen mukaan poikkeamiselle ei säädetä määräaikaa, koska se riippuu viranomaisen päätöksestä, jolla koulutus on keskeytetty.

yy §. *Varautumissuunnitelmat ja velvollisuus tietojen antamiseen.* Pykälässä täydennettäisiin opetuksen järjestäjän varautumisvelvollisuutta ja tietojenantovelvollisuutta koskevaa sääntelyä yleisperusteluissa tarkemmin kuvatulla tavalla.

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta

Ehdotus vastaa sisällöltään edellä ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin ehdotettua säännöstä.

Laki vapaasta sivistystyöstä

xx §. *Erytystilanteet ja varautumissuunnitelmat.* Pykälän 1–3 momenttiin ehdotetaan koulutuksen järjestäjän varautumisvelvollisuutta ja tietojenantovelvollisuutta täsmentäviä säännöksiä. Pykälän 4 momentiksi ehdotetaan säännöstä opetuksen järjestämisestä kesken-eräisessä koulutuksessa ja maksujen määräytymisestä silloin, kun opetusta ei voida järjestää asianomaisen viranomaisen lain nojalla antaman päätöksen tai määräyksen johdosta.

Ammattikorkeakoululaki

xx §. *Varautumissuunnitelmat.* Voimassa olevan valmiuslain (1080/1991) sekä eduskunnan käsittelyssä olevan uuden valmiuslakiehdotuksen mukaan valtion viranomaisen varautumisvastuu koskee myös kunnallista itsenäistä laitosta. Ehdotettua pykälää sovellettaisiin kunnan ja kuntayhtymän ylläpitämän ammattikorkeakoulun lisäksi yksityisoikeudellisten tahojen ylläpitämiin ammattikorkeakouluihin. Säännös kattaisi valmiuslaissa tarkoitettujen poikkeusolojen lisäksi myös velvoitteen varautua normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteisiin. Normaalioloissa tapahtuvalla varautumisella pyritään varmistamaan se, että korkeakoulun opetus ja tutkimus voi jatkua mahdollisimman häiriöttömästi myös normaaliolojen erityistilanteissa ja poikkeusoloissa. Normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteita voivat olla esimerkiksi erilaiset luonnonkatastrofit, suuronnettomuudet tai vakavat tartuntatautiepidemiat.

Valmiussuunnitelmat sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteita varten laadittavat muut varautumissuunnitelmat sekä häiriö- ja erityistilanteista laaditut tilannekuvaraportit tulisi säännöksen perusteella toimittaa pyynnöstä opetusministeriölle, joka toimialallaan johtaa ja sovittaa yhteen varautumistoimenpiteitä.

Pykälässä säädettäisiin myös varautumisen valvonnasta. Säännös vastaa edellä muihin koulutusta koskeviin lakeihin ehdotettuja säännöksiä, mutta valvonnasta vastaisi lääninhallituksen sijasta opetusministeriö.

Yliopistolaki

Hallitusohjelman mukaisesti on käynnistetty yliopistolain uudistushanke, jonka tavoitteena on kaikkien yliopistojen oikeudellisen aseman muutos itsenäiseksi oikeushenkilöiksi (säätiö tai julkisoikeudellinen laitos). Yliopistojen taloudellisen ja hallinnollisen autonomian vahvistamiseen tähtäävän lain on tarkoitus tulla voimaan 1.8.2009. Yliopistolain uudistuksen yhteydessä tulisi huolehtia muun muassa siitä, että yliopistot velvoitetaan jatkossakin erilaisin toimenpitein varmistamaan tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa.

Yliopistolakiehdotuksen xx §:ssä on tarkoitus säätää seurannasta ja raportoinnista. Yliopiston tulisi säännöksen perusteella toimittaa opetusministeriölle sen määräämät koulutuksen ja tutkimuksen arvioinnin, kehittämisen, tilastoinnin ja muut seurannan ja ohjauksen edellyttämät tiedot ministeriön määräämällä tavalla. Ehdotetun säännöksen nojalla opetusministeriö voisi myös pyytää yliopistoja toimittamaan yy §:ssä tarkoitetut varautumissuunnitelmat (ja tilannekuvaraportit) ministeriölle, joka toimialallaan johtaa ja sovittaa yhteen varautumistoimenpiteitä.

Yliopistolakiin ehdotetaan otettavaksi varautumissuunnitelmia koskeva säännös, jonka mukaan yliopistojen tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muin toimenpitein varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa.

Voimassa olevan valmiuslain (1080/1991) sekä eduskunnan käsittelyssä olevan uuden valmiuslakiehdotuksen mukaan valtion viranomaisen varautumisvastuu koskee myös valtion itsenäistä julkisoikeudellista laitosta. Yliopistolakiin otettavaa säännöstä sovellettaisiin julkisoikeudellisena laitoksena toimivan yliopiston lisäksi säätiönä toimivaan yliopistoon. Säännös kattaisi valmiuslaissa tarkoitettujen poikkeusolojen lisäksi myös velvoitteen varautua normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteisiin. Normaalioloissa tapahtuvalla varautumisella pyritään varmistamaan se, että korkeakoulun opetus ja tutkimus voi jatkua mahdollisimman häiriöttömästi myös normaaliolojen erityistilanteissa ja poikkeusoloissa. Normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteita voivat olla esimerkiksi erilaiset luonnonkatastrofit, suuronnettomuudet tai vakavat tartuntatautiepidemiat.

Pykälän 2 momentiksi ehdotaan otettavaksi varautumisen valvonnasta samansisältöinen säännös kuin ammattikorkeakoululakiin.

Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta

45 §. *Rahoituksen myöntäminen ja tarkistaminen.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka perusteella varainhoitovuoden rahoitusta tarkistettaessa voitaisiin ottaa huomioon oppilaitoksen toiminnan olennaiset keskeytykset.

Voimaantulo

Ehdotut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan ...

Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Esityksellä pyritään turvaamaan perustuslain 16 §:ssä säädettyjen sivistyksellisten oikeuksien toteutumista myös poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa.

Esitykseen sisältyy säännöksiä, joilla oikeutettaisiin opetuksen ja koulutuksen järjestäjät poikkeamaan eräistä opetuksen ja koulutuksen järjestämistä koskevista säännöksistä opetusministeriön määräämällä tavalla. Esitystä on tältä osin aiheellista tarkastella perusoikeuksien käyttämistä koskevan lakivarauksen kannalta. Koska tilanteet, joissa poikkeuksia jouduttaiisiin soveltamaan, voisivat olla myös paikallisia, on tarpeen tarkastella ehdotettuja säännöksiä myös yhdenvertaisuuden kannalta.

Mahdollisuus poiketa opetuksen järjestämistä koskevista säännöksistä koskisi tarkkaan rajattuja tilanteita, joissa opetuksen tai koulutuksen järjestäminen normaalilla tavalla ei ole mahdollista. Säännösten tavoitteena on, että sivistykselliset oikeudet myös erityis- ja häiriötilanteissa voitaisiin toteuttaa niin hyvin kuin mahdollista. Poikkeamismahdollisuuden soveltaminen olisi mahdollista vain sellaisessa erityis- tai häiriötilanteessa, jossa opetuksen järjestäminen normaalilla tavalla on asianomaisen viranomaisen lain nojalla antaman päätöksen tai määräyksen nojalla ei ole mahdollista. Säännökset, joista poikkeaminen olisi mahdollista, on ehdotetuissa säännöksissä tarkkaan rajattu. Poikkeamismahdollisuutta on myös rajattu säännöksillä, joiden mukaan opetus tulee järjestää tavoitteiltaan ja sisällöltään siten, että kelpoisuus jatko-opintoihin saavutetaan.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Lakiehdotukset

Perusopetuslaki

xx §

Opetuksen järjestäminen erityistilanteissa

Jos opetusta ei voida asianomaisen viranomaisen lain nojalla antaman päätöksen tai määräyksen perusteella järjestää tässä laissa säädetyllä tavalla, opetuksen järjestämisessä voidaan poiketa 20 §:n 1 momentissa tarkoitetuista säännöksistä ja 31 - 33 §:ssä säädettyjen palvelujen järjestämisestä opetusministeriön määräämällä tavalla. Edellä tarkoitettussa tilanteessa opetus tulee järjestää opetushallituksen päättämän erityistilanteita koskevan opetussuunnitelman mukaisesti tavoitteiltaan ja sisällöltään siten, että kelpoisuus jatko-opintoihin saavutetaan

Opetusministeriö voi 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa muuttaa 7 §:ssä tarkoitettua järjestämislupaa ja 8 §:ssä tarkoitettua opetuksen järjestämistä koskevaa päätöstä.

yy §

Varautumissuunnitelmat ja velvollisuus tietojen antamiseen

Opetuksen järjestäjän tulee valmiussuunnitelmiin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muin toimenpitein varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa.

Varautumista valvoo lääninhallitus. Jos varautumisessa havaitaan puutteita, lääninhallitus voi määrätä puutteiden korjaamisesta.

Opetuksen järjestäjän tulee pyynnöstä toimittaa valtion opetushallintoviranomaiselle varautumistoimenpiteiden yhteensovittamista ja tilannekuvan muodostamista varten tarvittavat tiedot.

Lukiolaki

xx §

Koulutuksen järjestäminen erityistilanteissa

Jos koulutusta ei voida asianomaisen viranomaisen lain nojalla antaman päätöksen tai määräyksen perusteella järjestää tässä laissa säädetyllä tavalla, koulutuksen järjestämisessä voidaan poiketa 10 §:ssä tarkoitetusta tuntijaosta ja opetussuunnitelman perusteista opetusministeriön määräämällä tavalla ja opetushallituksen päättämän erityistilanteita koskevan opetussuunnitelman mukaisesti. Koulutus tulee järjestää tavoitteeltaan ja sisällöltään siten, että kelpoisuus ylioppilastutkintoon osallistumiseen ja jatko-opintoihin saavutetaan.

Lisäksi opetusministeriön päätöksellä voidaan poiketa tämän lain säännöksistä, jotka koskevat opiskelijaksi hakeutumista, opiskelijaksi ottamisen perusteita, oikeutta saada opetusta, opiskeluaikaa ja opintososiaalisia etuja, kuitenkin siten, että opiskelijan oikeusturvan kannalta tarpeelliset oikeudet turvataan.

Opetusministeriö voi 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteessa muuttaa 3 §:ssä tarkoitettua järjestämislupaa, mikäli se koulutuksen järjestämisen kannalta häiriötilanteessa on välttämätöntä.

yy §

Varautumissuunnitelmat ja velvollisuus tietojen antamiseen

Koulutuksen järjestäjän tulee valmiussuunnitelmiin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muin toimenpitein varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa.

Varautumista valvoo lääninhallitus. Jos varautumisessa havaitaan puutteita, lääninhallitus voi määrätä puutteiden korjaamisesta.

Koulutuksen järjestäjän tulee pyynnöstä toimittaa valtion opetushallintoviranomaiselle varautumistoimenpiteiden yhteensovittamista ja tilannekuvan muodostamista varten tarvittavat tiedot.

Laki ylioppilastutkinnon järjestämisestä

xx §

Ylioppilastutkinnon järjestäminen erityistilanteissa

Jos koetta ei voida asianomaisen viranomaisen lain nojalla antaman päätöksen tai määräyksen perusteella järjestää tässä laissa säädetyllä tavalla, koe järjestetään opetusministeriön/ ylioppilastutkintolautakunnan määräämällä tavalla.

Laki taiteen perusopetuksesta

5 §

Opetussuunnitelma

(uusi 3 momentti)

Jos opetusta ei voida asianomaisen viranomaisen lain nojalla antaman päätöksen tai määräyksen perusteella järjestää 1 ja 2 momentissa tarkoitetulla tavalla, opetuksen järjestämisessä tulee noudattaa opetushallituksen päättämää erityistilanteita koskevaa opetussuunnitelmaa.

yy §

Varautumissuunnitelmat ja velvollisuus tietojen antamiseen

Koulutuksen järjestäjän tulee valmiussuunnitelmiin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muin toimenpitein varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa.

Varautumista valvoo lääninhallitus. Jos varautumisessa havaitaan puutteita, lääninhallitus voi määrätä puutteiden korjaamisesta.

Koulutuksen järjestäjän tulee pyynnöstä toimittaa valtion opetushallintoviranomaiselle varautumistoimenpiteiden yhteensovittamista ja tilannekuvan muodostamista varten tarvittavat tiedot.

Laki ammatillisesta koulutuksesta

xx §

Koulutuksen järjestäminen erityistilanteissa

Jos koulutusta ei voida asianomaisen viranomaisen lain nojalla antaman päätöksen tai määräyksen perusteella järjestää tässä laissa säädetyllä tavalla, koulutuksen järjestämisessä voidaan poiketa tutkintojen rakenteesta, tutkinnoista, tutkintoihin sisältyvistä koulutusohjelmista sekä yhteisistä opinnoista ja opintojen laajuudesta opetusministeriön määräämällä tavalla ja opetushallituksen päättämän erityistilanteita koskevan opetussuunnitelman mukaisesti. Suoritettavan tutkinnon tulee olla tavoitteiltaan ja sisällöiltään sellainen, että ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeelliset tiedot ja taidot sekä kelpoisuus jatko-opintoihin saavutetaan.

Lisäksi opetusministeriön päätöksellä voidaan poiketa tämän lain opiskelijaksi hakeutumisesta ja opiskelijaksi ottamisen perusteita, oikeutta saada opetusta, opiskeluaikaa ja opintososiaalisia etuja koskevista säännöksistä kuitenkin siten, että opiskelijan oikeusturvan kannalta tarpeelliset oikeudet turvataan.

Opetusministeriö voi 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa ilman hakemusta muuttaa lain 9 §:ssä tarkoitettua järjestämisilupaa, mikäli se koulutuksen järjestämisen kannalta häiriötilanteessa on välttämätöntä.

yy §

Varautumissuunnitelmat ja velvollisuus tietojen antamiseen

Ammatillisen koulutuksen järjestäjän tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muin toimenpitein varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa.

Varautumista valvoo lääninhallitus. Jos varautumisessa havaitaan puutteita, lääninhallitus voi määrätä puutteiden korjaamisesta.

Koulutuksen järjestäjän tulee pyynnöstä toimittaa valtion opetushallintoviranomaiselle varautumistoimenpiteiden yhteensovittamista ja tilannekuvan muodostamista varten tarvittavat tiedot.

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta

xx §

Koulutuksen ja tutkintojen järjestäminen erityistilanteissa

Jos tutkintoja ei voida asianomaisen viranomaisen lain nojalla antaman päätöksen tai määräyksen johdosta järjestää tässä laissa säädetyllä tavalla, niiden ja niihin valmistavan koulutuksen järjestämisessä voidaan poiketa tutkintojen rakenteesta, tutkinnoista, tutkintoihin sisältyvistä koulutusohjelmista (sekä yhteisistä opinnoista) ja tutkintojen laajuudesta opetusministeriön määräämällä tavalla ja opetushallituksen päättämän erityistilanteita koskevien tutkintojen perusteiden mukaisesti. Suoritettavan tutkinnon tulee olla tavoitteiltaan ja sisällöiltään sellainen, että ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeelliset tiedot ja taidot sekä kelpoisuus jatko-opintoihin saavutetaan.

Lisäksi opetusministeriön päätöksellä voidaan poiketa tämän lain opiskelijaksi hakemista ja opiskelijaksi ottamisen perusteita, oikeutta saada opetusta sekä opintososiaalisia etuja koskevista säännöksistä kuitenkin siten, että opiskelijan oikeusturvan kannalta tarpeelliset oikeudet turvataan.

Opetusministeriö voi 1 momentissa tarkoitettussa tilanteessa ilman hakemusta muuttaa lain 4 ja 5 §:ssä tarkoitettua järjestämislupaa, mikäli se koulutuksen järjestämisen kannalta häiriötilanteessa on välttämätöntä.

16 §

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain eräiden säännösten soveltaminen

Tässä laissa tarkoitettuun koulutukseen ja tutkintoihin sovelletaan lisäksi seuraavia ammatillisesta koulutuksesta annetun lain säännöksiä:

-----

n) xx §:n säännöksiä varautumissuunnitelmista ja velvollisuudesta tietojen antamiseen

-----

Laki vapaasta sivistystyöstä

xx §

Erityistilanteet ja varautumissuunnitelmat

Vapaan sivistystyön oppilaitosten tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muin toimenpitein varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa.

Varautumista valvoo lääninhallitus. Jos varautumisessa havaitaan puutteita, lääninhallitus voi määrätä puutteiden korjaamisesta.

Koulutuksen järjestäjän tulee pyynnöstä toimittaa valtion opetushallintoviranomaiselle varautumistoimenpiteiden yhteensovittamista ja tilannekuvan muodostamista varten tarvittavat tiedot.

Jos opetusta ei voida asianomaisen viranomaisen lain nojalla antaman päätöksen tai määräyksen nojalla järjestää, oppilaitoksen ylläpitäjän tulee sopia opiskelijoiden ja alueen muiden vapaan sivistystyön ylläpitäjien kanssa miten opetus voidaan keskeneräisessä koulutuksessa järjestää ja miten maksut määräytyvät.

Ammattikorkeakoululaki

xx §

Varautumissuunnitelmat

Ammattikorkeakoulujen tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muin toimenpitein varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa. Ammattikorkeakoulujen tulee toimittaa varautumissuunnitelmat sekä häiriö- ja erityistilanteista laaditut tilannekuvaraportit pyynnöstä opetusministeriölle.

Varautumista valvoo opetusministeriö. Jos varautumisessa havaitaan puutteita, opetusministeriö voi määrätä puutteiden korjaamisesta.

Yliopistolaki

xx §

Seuranta ja raportointi

Yliopiston tulee toimittaa opetusministeriölle sen määräämät koulutuksen ja tutkimuksen arvioinnin, kehittämisen, tilastoinnin ja muut seurannan ja ohjauksen edellyttämät tiedot ministeriön määräämällä tavalla.

yy §

Varautumissuunnitelmat

Yliopistojen tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muin toimenpitein varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriö- ja erityistilanteissa.

Varautumista valvoo opetusministeriö. Jos varautumisessa havaitaan puutteita, opetusministeriö voi määrätä puutteiden korjaamisesta.

Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta

45 §

Rahoituksen myöntäminen ja tarkistaminen

(uusi 4 momentti)

Sen estämättä mitä edellä säädetään oppilas-, opiskelija- ja tutkintomäärien laskennasta, oppilaitoksen toiminnan olennaiset keskeytykset voidaan ottaa huomioon varainhoitovuoden rahoitusta tarkistettaessa.

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 978-952-485-652-2 (PDF)
ISSN 1797-951X (Verkkojulkaisu)